

BANKU PAKALPOJUMU TRANSFORMĀCIJA UN CILVĒKTIESĪBU IEROBEŽOJUMA PAMATOTĪBA

CITAS pieejas praktizējoša vadošā juriste un pētniece
Mg.iur., Mg. paed., Oec. Oliņa Marita

Tēzes

1. Tiesiskas demokrātiskas valsts pienākums ir rūpēties par drošību valstī, kā arī atklāt personas, kas pastrādājuša noziegumu nodarījumu, tostarp, finanšu jomā, un saukt tās pie likumā paredzētās atbildības. Taču šie pienākumi ir pildāmi strikti ievērojot cilvēktiesības un jebkuram to aprobežojumam ir jābūt pamatotam un samērīgam.
2. Nauda ir īpašums. Latvijas Republikas Satversmes 105.pants garantē personas tiesības arī uz īpašumu, aizliedzot to izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma finansēšana nav sabiedrības interesēs. Līdz ar to, cīņai ar noziedzību ir jābūt efektīvai, taču ievērojot cilvēktiesības, tostarp, tiesības brīvi rīkoties ar savu īpašumu. Veidot uzkrājumu, brīvi iegādāties īpašumu un saņemt pakalpojumu, tostarp, iegādāties bankas pakalpojumu, ir atzīstamas par neatņemamām personas cilvēktiesībām.
3. Latvijas valsts monetārā politika tiek virzīta uz skaidras naudas darījumu samazināšanu. Atbilstoši valsts politikas vēsmām un ekonomiskajam labumam, ko uzņēmējs gūst, nenodrošinot iespēju personai par precēm un pakalpojumiem norēķināties ar naudu tieši uzņēmumā, lielākā daļa sabiedriski nozīmīgu pakalpojumu [sakarū, nekustamā īpašuma apsaimniekošanas un citu pakalpojumu] sniedzēju ir pārgājuši uz norēķiniem tikai ar bankas starpniecību. Līdz ar to, personai, kurai ir nepieciešams konkrētais pakalpojums, ir nepieciešams konts bankā. Tādējādi, konts bankā ir pirmās nepieciešamības pakalpojums, kas Latvijā tiek nodrošināts tikai ar privātkomersanta starpniecību. Ja personai ir liegtas tiesības šo pakalpojumu saņemt, tā tiek diskriminēta.
4. Atbilstoši pastāvošajam tiesiskajam regulējumam, banka ir brīva pakalpojumu nodrošināšanas noteikumu izvirzīšanā un savu klientu izvēlē. Tā ir tiesīga apkalpot savus klientus klātienē vai praktiski tikai elektroniskā sasaistē. Nenoliedzami, interneta banku izmantošanai ir būtiskas priekšrocības. Tai pat laikā, jāņem vērā, ka ne visi nepieciešamie banku pakalpojumi var tikt veikti attālināti savas specifikas dēļ. Piemēram, personai ir jāsaņem bankas kontā esošie finanšu līdzekļi kā tai atstātais mantojums vai jāatver bankas konts mantojumam, kurš atrodas personas aizgādībā. Straujais banku pakalpojumu klātienē apkalpošanas vietu skaita samazinājums nav pretrunā ar pastaāvošo tiesisko regulējumu, bet rada būtiskas problēmas minēto un citu personai specifisku pakalpojumu saņemšanā.
Banka var atteikt potenciālajam klientam atvērt kontu bankā un arī pārtraukt darījuma attiecības ar jebkuru klientu jebkurā laikā. Pamatojieties uz

privātautonomijas principu, bankas potenciālais klients ir tiesīgs izvēlēties jebkuru banku, ar kuru veidot darījuma attiecības, vadoties no personīgajiem apsvērumiem, tāpat arī bankas var izvēlēties, ar kādiem potenciāliem klientiem darījuma attiecības veidot un ar kādiem nosacījumiem, tostarp, atvērt bankas kontu. Taču bankas izvirzītie nosacījumi un apsvērumi nedrīkst būt diskriminējoši.

5. Valstij, turpinot uzsākto monetārās politikas kursu, kas virzīta uz skaidras naudas darījumu samazināšanu un, saglabājot bankām brīvas tiesības izvēlēties klientus un pakalpojumus, kurus tās nodrošina, valstij ir jānodrošina alternatīvas iespējas personām, kurām bankas atsakās nodrošināt to darbībai raksturīgos pakalpojumus – bankas kontu, naudas iemaksu un izmaksu no tā, norēķinus par precēm un pakalpojumiem, jānodrošina personai alternatīvu pakalpojuma saņemšanai. Pretējā gadījumā, persona, kura nesaņem minētā pakalpojuma iespēju tiek diskriminēta. Tās sociālā situācija tiek pasliktināta.
6. Vienas no būtiskākajām cilvēktiesībām, kuru neaizskaramību garantē valsts, ir tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, kā arī personas cieņas un goda neaizskaramību. Atbilstoši pastāvošajam tiesiskajam regulējumam, ik vienai personai, tostarp, bankai ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums, noskaidrot informāciju par sadarbības partneri. Būtisks ir informācijas apjoms, kuru nepieciešams noskaidrot. Piemēram, bankas privētpersonām uzdod jautājumu par tās statusu sabiedrībā. Jautājums par personas politisko nozīmīgumu vai tās nenozīmīgumu ir vismaz amorāls, bet daļai respondentu tas šķiet arī goda un cieņas aizskarošs. Bet, pēc būtības jautājums ir vedinošs uz apzināti nepatiesas informācijas sniegšanu, jo atbalstoši Latvijas Republikas Satversmei, valsts suverēnā vara pieder tautai, kas ievēlē Saeimu [likumdevēju], kuras kompetencē ir izpildvaras izvēle. Savukārt, valsts amatpersonas norāda, ka ikviens Latvijas iedzīvotājs ir svarīgs. Tādejādi, ikviena persona ir politiski nozīmīga. Pārdomas izraisa arī citi uzdotie jautājumi potenciālajiem klientiem un klientiem. Līdz ar to būtu pārskatāms jautājums par pieprasāmās informācijas apjomu potenciālajiem klientiem un klientiem, lai nenotiktu nepamatota iejaukšanās personas privātajā dzīvē.
7. Nav apstrīdams kaitējums ko nodara personai, kurai noziedzīgā ceļā ir atsavināta nauda, un sabiedrībai kopumā, persona, kas ieguvusi naudu izdarot noziegumu. Turklāt, faktisko kaitējumu, kas nodarīts personai un valsts ekonomiskai attīstībai noziedzīgā nodarījumā nav precīzi aprēķināms. Līdz ar to ir nepieciešams atbilstīgs tiesiskais regulējums. Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums ir tiesību norma, kas varētu būt labs instruments noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas mazināšanai. Atbilstoši minētās normas 2.pantam, šā likuma mērķis ir novērst noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma un proliferācijas finansēšanu. Minētās tiesību normas subjektu vidū ir kredītiestādes (3.pants), kam uzlikts pienākums sniegt informāciju par katru aizdomīgu darījumu (3.1pants). Tiesību norma nedod skaidrojumu jēdzienam „aizdomīgs darījums”. Šeit paveras vieta tiesību normas subjekta fantāzijai un cilvēktiesību pārkāpumiem. Līdz ar to, minētā tiesību normā iekļaujama jēdziena „aizdomīgs darījums” definīcija. Turklāt, vērā

ņemams, ka Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā ir ietverta nevainīguma prezumpcija. Lai runātu par konkrētas personas konkrētiem līdzekļiem kā noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem un konkrēto darbību izskatītu kā to legalizāciju, ir noteiktā procesuālā kārtībā jāpierāda, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un konkrētos finanšu līdzekļus ieguvusi noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā. Pretējā gadījumā, jebkura personas finanšu līdzekļu aizturēšana vai viņas rīcības ar finanšu līdzekļiem vai bankas pakalpojumu aprobežošana ir nesamērīgs cilvēktiesību pārkāpums.

8. Naudas funkcija ir kalpot kā **apmaiņas līdzeklim** dažādu lietu iegādei, norēķinu vienībai un vērtības uzkrāšanas līdzeklim. Banka ir tikai finanšu plūsmas starpnieks un tai jābūt drošai uzkrāšanas vietai. Valstij, nosakot monetārās politikas kursu, kas virzīta uz skaidras naudas darījumu samazināšanu, ir jānodrošina tiesiskais regulējums, kas nepārkāpjot privātautonomijas principu, neaprobežo ne komercbanku, ne arī personu tiesības.